

Hörröds kyrka

Lunds stift

Kulturhistorisk karaktäristik och bedömning

ANNA LINDQVIST – 2021-07-16

Hörröds kyrka

Degeberga-Everöds församling, Villands och Gärds kontrakt, Lunds stift
Hörröd 30:1, Hörröds socken, Kristianstads kommun, Skåne län

Beskrivning och historik

Kyrkomiljön

Hörröds kyrka är belägen ca 1 mil sydväst om Degeberga på sluttningen av Linderödsåsen. Flertal av gårdarna i socknen har ägts av Maltesholm, Christinehof och Vittskövle gods. Gårdarna i byn låg samlade framför allt sydost om den medeltida kyrkan fram till enskiftet i början av 1800-talet. Då flyttades ett flertal gårdar ut ur byn. Prästgården var belägen söder om kyrkan. Den medeltida kyrkan revs 1859 i samband med att en ny kyrka uppfördes några hundra meter väster om den äldre kyrkplatsen. Platsen för den medeltida kyrkan är högt belägen med vid utsikt över det omgivande landskapet. Området utgörs idag av en övervuxen ödekyrkogård med gravhällar och spår av grundstenar.

Den nya kyrkoanläggningen ligger lantligt i västra delen av byn och gränsar i norr mot naturreservatet Hörröds utmark. Mitt emot kyrkobyggnaden, söder om landsvägen, är den före detta folkskolan belägen, vilken idag fungerar som församlingshem.

Flygfoto över Hörröds kyrkoanläggningen från väster. Den medeltida kyrkplatsen är belägen vid vägkorsningen öster om nuvarande kyrka. Foto: Pär-Martin Hedberg, 2014.

Kyrkobyggnaden

En kyrka av sten uppfördes under medeltiden med långhus och smalare kor. Den lär, enligt skriftliga källor, var uppförd 1411. Även senare tolkning av murverkets utformning lär indikera att kyrkobyggnaden var uppförd vid den tiden. På äldre kartor från slutet av 1700-

talet finns en markering som kan tyda på ett vapenhus i söder och kyrkogården har en oval utformningen.

I början av 1800-talet påbörjades diskussioner om behovet att renovera och bygga till den äldre kyrkan eller att uppföra en ny kyrka. Det dröjde till 1858 innan en ny kyrka kunde invigas, dels beroende på församlingens knappa resurser. I samband med att en ny kyrka uppfördes strax väster om den äldre kyrkan revs den medeltida byggnaden 1859. Den bestod då av långhus med rakslutet kor i öster, vapenhus i söder samt torn i väster. De äldre inventarierna såldes på auktion.

Hörröds kyrka nyuppfördes 1856–1858 i nyromansk stil efter ritningar utförda 1846 av arkitekt Albert Törnqvist, Överintendentsämbetet. Kyrkans utformning blev enklare än ritningsförslaget med bl. a ett typiskt skånskt trappgaveltorn istället för en högre spira. Byggmästare var T Ljunggren, Kristianstad. Albert Törnqvist (1819–1898) var en flitigt anlitad kyrkoarkitekt i hela landet och hans kyrkor uppvisar för tiden moderna dekorativa drag, men anknyter också i hög grad till den omedelbart föregående periodens former i nyklassicism. Vid grundläggningen 1856 lär en tupp blivit begravd, vilket ska vara sista gången den urgamla riten användes vid uppförandet av svensk kyrka.

Foto: Oscar Halldin 1904–1906. Bilden är hämtad från Riksantikvarieämbetets bilddatabas Kulturmiljöbild.

1893 fick kyrkan en mekanisk orgel byggd av Knud Olsen, Köpenhamn. Fasaden uppfördes efter ritningar utförda 1892 av arkitekt Herman Theodor Holmgren, Överintendentsämbetet.

1930 lades rött enkupigt tegel över den ursprungliga taktäckningen av ekspån. Sakristian försågs med galvaniserad plåt.

1952–1953 renoverades kyrkan efter handlingar upprättades av arkitekt Eiler Graebe. Bänkinredningen byggdes om och fick bl. a konkav avslutning mot öster, golvet lades med tegelplattor. Predikstolen omgjordes och försågs med ny trappa. Kyrkan försågs med nya dörrar och fönsteröppningarna fick nya kopplade bågar. Kyrkans exteriör vitkalkades.

1958 målade konstnären Pär Siegård med hjälp av konstnären Nils Månsson arkitekturbundet måleri på långhusets östmur samt predikstolens bildfält i samband med kyrkans hundraårsjubileum. Målaren och grafikern Pär Siegård (1887–1961) har varit en av Skånes mest anlitade monumentalmålare och har utfört fresker i ett flertal kyrkor, bl. a i Huaröds kyrka 1953.

1963 utfördes en utvändig renovering då putsen lagades och fasaderna kalkavfärgades. Invändigt utfördes sanering mot strimmig trägnagare.

1997–1998 utfördes en utvändig renovering, då kyrkan återfick sin ursprungliga färgsättning i ockragult och gråblått. Takets underbrädning byttes delvis. Uppmättningsritningar utfördes. Arkitekt Hans Ponnert.

2003–2004 utfördes en invändig renovering under ledning av arkitekt Hans Ponnert. Väggytorna putsades och avfärgades. Läktarunderbyggnader tillkom och sakristians äldre trägolv byttes mot ett nytt furugolv. Snickerierna ommålades.

2020 skedde översyn och omläggning av taket

Exteriör

Kyrkobyggnaden är orienterad i öst-västlig riktning, något förskjuten med tornet i sydväst, med rektangulärt långhus med femsidig östavslutning innehållande sakristia samt torn i väster.

Kyrkobyggnaden har genomgående en utskjutande gråmålad spritputsad sockel. Fasaderna är spritputsade och utformade med dekorativa lister i rundbågeform och en sågtandskantad taklist. De utskjutande delarna är färgsatta i kontrasterande färger i guldockra, grått och bruten vitt. De rundbågiga fönsteröppningarna och portalerna omges av flersprångiga slätputsade omfattningar. Det låga tornet är indraget och rider på långhuset. Det avslutas upptill mot väster och öster med trappgavlar, vilka är avtäckta med röda tegelpannor. Ljudluckorna är försedda med brunmålad stående panel. Kyrkans sadeltak är täckt av rött enkupigt tegel och östavslutningen av ett falsat skivtäckt plåttak.

De rundbågiga fönsteröppningarna har en kraftig murad mittpost som delar öppningen i två bågar, vilka sedan renoveringen 1952–1953 är försedda med brunmålade kopplade fönster med antikglas i blyspröjs. Solbänkarna är täckta med kalkstensskivor. På långhusets västra fasad, på ömse sida om tornet, finns två runda fönster som ger ljus till trapporna till orgelläktaren.

Kyrkans huvudentré är via tornet i väster och i öster finns en ingång till den ursprungliga sakristian. Ingångens dubbeldörrar är klädda med lackad panel lagd i rombiska mönster och med ett överljusfönster med färgat antikglas i blyspröjs, vilka tillkom vid renoveringen 1952–1953. Över porten i väster finns en inmurad kalkstensplatta med texten *Uppförd under Oscar I regering, ära vare Gud*. På den västra sidan finns även ankarjärn som bildar årtalet 1857. Ingången till den före detta sakristian i öster är försedd med ett enkelt rundbågigt dörrblad klätt med brunmålade profilerade paneler lagda i rombmönster. Dörren är sannolikt från kyrkans byggnadstid. Över ingången finns ett rosettfönster med ursprunglig träbåge med olikfärgat glas i dekorativt utformade blyspröjsar.

Interiör

Kyrkorummet utgörs av salkyrkans form med rektangulärt långhus.

Vapenhuset är beläget i tornets bottenvåning. Golvet täcks av kvadratiske röda tegelplattor, inlagda 1952–1953. I norr och söder finns smala öppningar till trappor med kalkstenssteg som leder till orgelläktaren. Väggarna är vitputade och taket utgörs av bjälklaget till överliggande våning. Portarna i väster är i ramverkskonstruktion med äldre kraftigt smidesgångjärn. Dörrarna i öster, som leder till kyrkorummet, är försedda med spegelindelning och målade i gula och röda nyanser.

Långhusets golv täcks av röda kvadratiske tegelplattor i likhet med vapenhuset. Bänkkvarterens golv ligger något högre och består av ett gråmålade äldre brädor. De putsade väggarna är vita, med på östra väggen utsparade målningar av Kristus och evangelisterna. Målningarna utfördes 1958 av konstnären Pär Siegård. De är signerade *Pär Siegård 1958 Nils Möller*. Fönsteröppningarna har sedan 1952–1953 kopplade fönsterbågar med en hel innerbåge. Innertaket är av trä, buret av dekorativt utformade rödmålade konsoler och däremellan vitmålade skivor, avdelade av taksparrarnas gråmålade lister.

Orgelläktaren i väster har en rak barriär med spegelindelning målade i rött och grått. Läktarunderbyggnaderna tillkom vid ombyggnaden 2004 och har på norra sidan två dörrar som leder till wc och personalutrymmen och i söder till sakristia. Sakristian med textilförvaring inreddes under läktaren i samband med ombyggnaden 2004. Läktaren nås via trappor i vapenhuset och läktargolvet består av ett gråmålade äldre brädgolv.

Korpartiet består av den ett steg högre belägna halvrunda altarringen, vilken är täckt av ett äldre gråmålat brädgolv.

Den ursprungliga *sakristian* var belägen i den femsidiga östavlutningen. Den avskärmas mot kyrkorummet och koret av ett skrank. Skranket är ursprungligt och försett med enkla dörrar som flankerar altaret. Sakristian har ett gråmålat brädgolv från 2003–2004 och väggar och tak är vitmålade. I taket finns en målad takrosett i blått, som troligen härrör från kyrkans byggnadstid. Sakristian nås även utifrån via en port i öster. Dörrbladet består av gråmålade stående brädor och är sannolikt från byggnadstiden.

Tornets övre våningar nås via den norra trappan till orgelläktaren och vinden över långhuset nås från tornets tredje våning.

Inredning och inventarier

Altaret är av trä och samtida med kyrkobyggnaden. Det är målat i grått och svart med förgyllda lister.

Altaranordningen utgör mittdelen av sakristieskranket och kröns av en rundbågig form samt avlutas upptill med en dekorativ list. I mittpartiet finns en Golgatascen med äldre skulpturer. Altaruppsatsen består av en kopia av Thorvaldsens Kristusskulptur, vilken flankeras av två äldre skulpturer av Petrus och Paulus, som tillhört en äldre altaruppsats.

Den halvrunda *altarringen* tillhör kyrkans originalinredning och har kraftiga svarvade balusterdockor med en bevarad äldre ljusgrå marmorering.

Dopfunten är medflyttad från den medeltida kyrkan och är tillverkad av sandsten omkring år 1200. Cuppan är försedd med en akantusranka och godronnerad undersida. Den firsidiga foten är skulpterad med lejonfigurer. Den är sekundärt bemålad i gulockra och grått. Den är tillskriven den s.k. Maglehem-Vitabygruppen.

Predikstolen är från 1858 och lär ursprungligen varit uppförd som en altarpredikstol. På originalritningen från 1846 är den dock placerad i långhusets nordöstra hörn. Den flyttades till

sin nuvarande placering i långhusets sydöstra hörn i slutet av 1800-talet. Trappan tillkom i samband med kyrkans renovering 1952–1953 och korgens målningar utfördes 1958 av konstnären Pär Siegård.

Bänkinredningen är sluten i två kvarter och ansluter till ytterväggarna i norr och söder samt mot läktarunderbyggnaderna i väster. I öster har de en halvrund avslutning. Bänkgavlarna och luckorna är målade i rött och grått.

Den mekaniska *orgeln* är byggd 1893 av Knud Olsen i Köpenhamn med en gråmålad nygotisk orgelfasad, uppförd efter ritningar av arkitekt Herman Holmgren 1892. Spelbordet är placerat på orgelhusets södra sida.

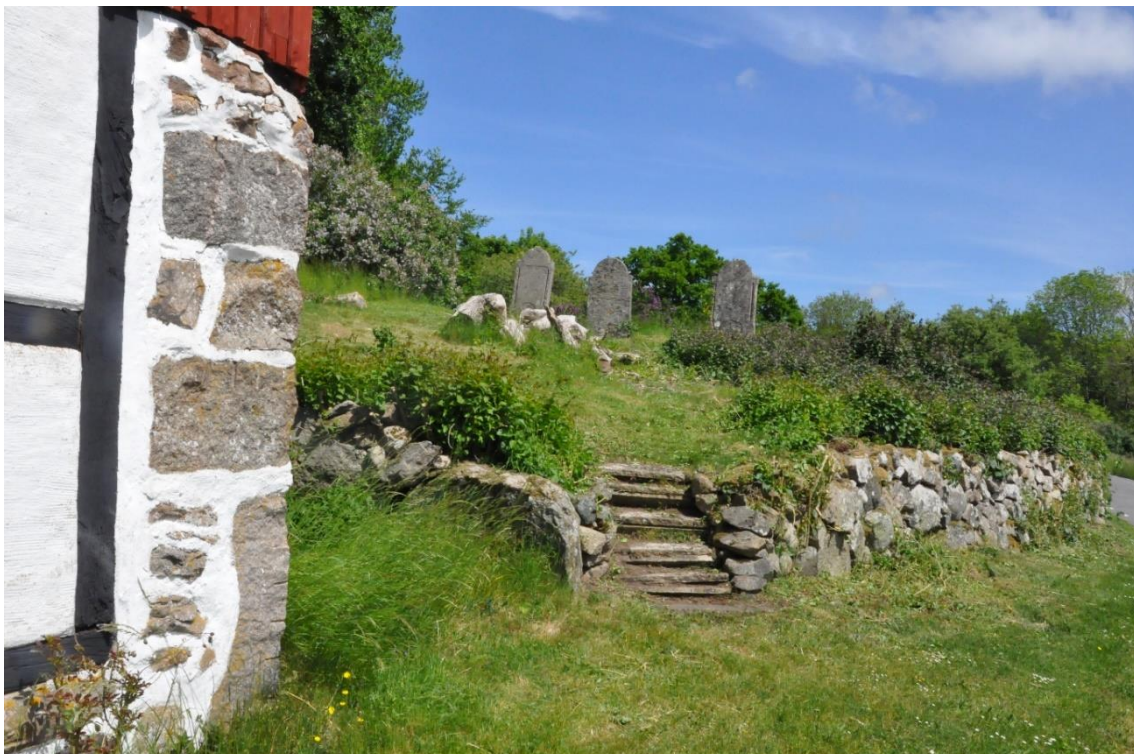
Kyrkan har tre *klockor*. Storklockan är gjuten 1937. Lillklockan är gjuten 1444 och ytterligare en klocka, daterad till 1400-talet, är placerad i långhusets sydöstra hörn.

Kyrkogård

Kyrkogården omges av en naturstensmur, vars krön ligger i nivå med kyrkogårdens marknivå, samt med en trärdad. Kyrkogårdens södra sida gränsar mot landsvägen. Ingångar finns genom smidesgrindar på södra och västra sidan. Kyrkogården domineras av gräsbevuxna ytor med gångar belagda med singel. Gravvårdar med titeln lantbrukare dominerar, vilket visar på att Hörröd varit en utpräglad jordbrukssocken. Men även titlar som lantbrevbärare förekommer.

Byggnader på kyrkogården

Ett bårhus lär ha uppförts 1920 på kyrkogårdens norra del och ersattes av det nuvarande bårhuset 1962. Byggnaden har putsade fasader färgsatta i likhet med kyrkobyggnaden och sadeltak täckt med rött enkupigt tegel. På södra gaveln finns lackade dubbeldörrar.

Kulturhistorisk karaktärisering av Hörröds kyrkoanläggning

Den nuvarande kyrkoanläggningen utgör tillsammans med ödekyrkogården, de mellanliggande gårdarna och den före detta skolbyggnaden en kulturhistorisk intressant kyrkomiljö som vittnar om en lång historisk kontinuitet. Det angränsande naturreservatet bidrar till områdets höga upplevelsevärden.

Kyrkans sedan byggnadstiden föga förändrade exteriör är en god representant för de stora kyrkobyggnaderna som uppfördes under mitten av 1800-talet till följd av befolkningsökningen och nya liturgiska idéer. Kyrkan utgör ett välbevarat exempel på den kyrkobyggnadstyp som utvecklades i brytningspunkten mellan nyklassicismen och de under senare delen av 1800-talet utvecklade ”nystilarna”, i detta fall nyromanik. Den medeltidsinspirerade stilen förstärks av tornets utformning med trappstegsgavlar. Byggnaden utgör även ett tidigt exempel på den flitigt anlidade arkitekten Albert Törnqvists kyrkobyggnader. Värt att notera är även att den ursprungliga spåntäckningen ligger kvar under det nuvarande tegeltaket.

Interiören karaktäriseras av tidens luftiga kyrkorum med salkyrkans planform. Delar av originalinredningen kvarstår, såsom innertaket, altaranordningen med skrank och altarring, predikstolen och delvis de slutna bänkkvarteren. Orgeln är bevarad i stort sett i ursprungligt skick och har ett mycket stort kultur- och muriskhistoriskt värde. Målningen i taket i den ursprungliga sakristian tillhör sannolikt originalmålningen och kyrkorummet har troligen haft ytterligare dekorationsmålningar.

Från den medeltida kyrkan kvarstår en del inventarier, däribland dopfunten från 1200-talet, kyrkklockorna från 1400-talet och de återanvända skulpturerna. Dessa föremål visar på en lång historisk kontinuitet och samband med den nu rivna sockenkyrkan.

Sägnen med den begravda tuppen vid kyrkans grundläggning är ett intressant immateriellt kulturarv.

Att tänka på vid förvaltningen av kyrkoanläggningen

- Kyrkans exteriör präglas av byggnadstidens ideal med en nyklassicistisk utformning med symmetriskt placerade fönsteröppningar och en romantisk syn på medeltidens formspråk med dekorativa rundbågiga inslag.
- Kyrkorummet präglas av tidens luftiga kyrkorum med innertakets originella utformning och altaranordningens uppbyggnad. Det kan finnas målningar från byggnadstiden under de nuvarande puts och färgskikten.
- Orgeln i sin helhet är i stort sett bevarad i ursprungligt skick och har stora musik- och konsthistoriska värden.
- Från den medeltida kyrkan finns en del inventarier bevarade, som till exempel dopfunt, kyrkklockor och skulpturer. På ödekyrkogården finns dessutom ett antal gravhällar. Dessa föremål är i sig kulturhistoriskt värdefulla, men visar också på en lång historisk kontinuitet och samband med den rivna kyrkan.

Skydd med mera

Hörröds kyrka och kyrkogård är skyddade enligt 4 kap. Kulturmiljölagen.

Kyrkoruinen och den äldre kyrkogården är belägna inom det fasta fornlämningsområdet *Hörröds ödekyrkogård*, Hörröd 6:1, 6:2 samt på *Hörröds bytomt*, Hörröd 15:1 och skyddas enligt 2 kap. Kulturmiljölagen.

Källor och litteratur

Andersson, T, Lindbom, G, Ranta, H. *50 kyrkor i nordöstra Skåne*. Regionmuseet Kristianstad 2012.

Dahlberg, M (red.) *Skåne – landskapets kyrkor*. Sockenkyrkorna, kulturarv och bebyggelsehistoria, Riksantikvarieämbetet 2015.

Dahlberg, M. Franzén, K. (red) *Sockenkyrkorna*. Kulturarv och bebyggelsehistoria. Riksantikvarieämbetet 2008.

Lindblad, Jakob, 470 nya kyrkor. Bidrag till Sveriges arkitekturhistoria 1850–1890. Riksantikvarieämbetet 2009.

Länsstyrelsen Skåne. *Samhällsplanering & kulturmiljö. Kulturmiljöprogram*. Särskilt värdefulla kulturmiljöer i Skåne.

Malmström, Krister. *Kyrkornas arkitekter*. Förteckning över kyrkoarkitekter verksamma inom Svenska kyrkan 1860–1930. Raä 1991.

Mårtensson, A.W. (red) *Attraktiv kulturbygd: på upptäcktsfärd i Kristianstads kommun*, Kristianstad 1994.

Underhållsplan för Hörröds kyrka, Ponnert Arkitekter AB, 2004-12-06.

Lantmäteriet - Historiska kartor

Riksantikvarieämbetet – FMIS Fornsök, Kulturmiljöbild

Foto: Henrik Alm 1926. Bilden är hämtad från Riksantikvarieämbetets bild databas Kulturmiljöbild.

Övriga uppgifter

Inventeringsdatum: 2020-06-04

Fältinventering, foto och rapportsammanställning: Anna Lindqvist, byggnadsantikvarie

Kulturhistorisk karaktäristik och rekommendationer: Anna Lindqvist, efter samråd med Degeberga-Everöds församling

Färdigställd: Remissrapport 2020-06-09, färdigställd 2021-07-16

Sammanfattning till BeBR

Stomme: Murverk – Gråsten

Fasadmaterial: Puts- spritputs, slätputs

Fasadkulör: Ockragul, grå, bruten vit

Takform: Sadeltak, Valmat tak

Taktäckningsmaterial: Tegel – rött, enkupigt, Plåt- skivtäckt

Antal våningar: 1

Byggnadsdel: Femsidig sakristia – öster, Torn -väster